

Voor nadere gegevens over de oorsprong van Steenvliet houden de huidige eigenaar en ondergetekende zich warm aanbevelen.

Leendert J. Jooisse

1. Zeevus Archief, Polier Walcheren, inv.nrs. 2382-1 en 2384.
2. Respectievelijk opgemaakt 15 april 1845 door notaris Abraham van der Broecke Adriansz., 25 september 1817 door Johannes van den Broecke; de akte van 27 oktober 1801 werd opgemaakt ten overstaan van de Middelburgse schepenen Jacobus Hendrick de Raadt, de akten zijn in bezit van de auteur.
3. J. Plus, 'De Nederlandse tegeldecors en benamingen', 1570-1930, Otterlo 1997.
4. L.W. de Bree, 'Walcheren onder vreemde heersers', Leiden 1945, p. 74; vgl. H.W.M. van der Wijck, 'Het Arkadisch Walcheren, getekend door Jan Arenas (1770-1790)', Alphen aan den Rijn 2001.
5. T. Polderman en P. Blom, 'Veeren van vissers-

buurt tot vestingstad, bouwstenen voor een stadsgeschiedenis', Goes 1996, p. 40-45 (Engelse versie in afbraak vierde hoogtij).

6. Voor een gedetailleerde verkoopsgeschiedenis, inclusief notarisadvertenties in de Middelburgse Courant van 9 september 1878, 26 februari, 17 en 24 april 1879 inzake de inboedel waaronder behalve paarden en koeien een 'geestesloof met steen' en "1 Turk" (voor mij en anderen onbekende voorwerpen).

7. F.A. Broeksma, 'De Veldnamen van Arne-muiden, Kleverskerke, Grijskerke, Middelburg, Oost- en West-Souburg en Sint Laurens', uitgave Heemkundige Kring Walcheren, Middelburg 2006, p. 50 en 129.

8. Zeevus Archief, Rechterlijke Archieven Zee-land, inv.nr. 1091.

9. Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek dl. 7, p. 1170-1176.

10. Zeevus Archief, toegangsnr. 1220 (Sint Laurens), inv.nr. 65 (lijst van Ambacht Brig-damme met verdeling in blokken en vermelding van eigenaren), Janna Zwemer en kinderen onder nr. 74.

Walcheren van de kaart

Fort Vlissingen en Blokhuis Middelburg

Op vele eilanden van het tegenwoordige Indonesië hebben de Nederlanders hun sporen achtergelaten. Onze voorouders waren namelijk zeer geïnteresseerd in de specerijenhandel in de Oost en daarom werd het aan het begin van de zeventiende eeuw noodzakelijk gevonden om delen van de regio te koloniseren. Zo ook de Moluk-

se eilanden. Deze archipel ging deel uitmaken van het eilandengebied dat Nederlands-Indië heette.

Ambon

De eerste Nederlandse stappen op het Zuid-Molukse eiland Ambon werden gezet in 1599. De eerste pogingen die werden

ondernomen om de daar aanwezige Portugezen te verjagen mislukten. In 1605 had een aanval onder leiding van Steven van der Hagen wel succes en was de Nederlandse bezetting een feit. Deze inmening werd verwezenlijkt met instemming van de Ambonezen, die tot hun opluchting waren verlost van de Portugezen. Met de nieuwe machthebber bouwden de eilandbewoners in de beginjaren een goede verstandhouding op. Helaas verslechterde die situatie al snel.

Tot eerste Nederlandse gouverneur van Ambon werd Frederick de Houtman benoemd. Niet lang daarna was Ambon voor een aantal jaren zelfs de zetel van het algemene gouvernement van Nederlands-Indië.

Hoewel het Nederlandse koloniale verleden op Ambon schaduwzijden kende, bestaan er tegenwoordig goede banden met het eiland. Zo worden vanuit Walcheren, in het kader van de stedenband Vlissingen-Ambon, contacten onderhouden, uitwisselingen georganiseerd en projecten opgezet door de Stichting Samenwerking Vlissingen-Ambon.

Fort Vlissingen

We verplaatsen ons naar de noordwestzijde van Ambon. Daar liggen drie kleine eilandjes dicht bij de kust. Ze werden in de zeventiende eeuw De Drie Gebroeders genoemd, een naam die waarschijnlijk in het leven werd geroepen door de toenmalige dienaar van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en Ambonkenner Georg Everhard Rumphius. Bij de lokale bevolking stond de groep destijds echter bekend als Nusa Tela. De drie vlekjes kregen ook individueel een identiteit, Nusa Hatala, Nusa Lain en Nusa Ela.

De Drie Gebroeders, uiterst rechts het eiland Nusa Ela (Fort Vlissingen). (Bron: www.blog.londoh.com)

Onder auspiciën van de VOC werd op Nusa Ela (Groot Eiland) een driekantig, stenen verdedigingswerkje gebouwd, Fort Vlissingen. "Versterkt met drie stukken geschut, een korporaal en acht soldaten, ter bescherming van de vissers op zee die anders door de Papoea's worden aangevallen", aldus Rumphius in een van zijn boeken over Ambon.

Hoewel het zijn functie al lang heeft verloren, zijn er op het eilandje nog altijd sporen te vinden van Fort Vlissingen. De tot borsthoogte reikende muurresten zijn echter volledig overwoekerd door zeer dichte begroeiing. Onderhoud wordt hier niet meer gepleegd. Dat was een aantal jaren geleden nog wel het geval, getuige een

zuil waarvan de bijbehorende plaquette is verdwenen. De VOC bouwde in de loop van de zeventiende eeuw op het 'vasteland' van Ambon – dat omvat een relatief klein gebied van ruim 750 vierkante kilometer – opvallend veel forten en andersoortige sterkten. Daaruit blijkt dat de VOC het noodzakelijk

Blokhuis Middelburg op Ambon. (uit: François Valentyn, 'Beschryving van Amboina, vervattende een wyllustige verhandeling van het zelve, en van alle de eylanden, daar onder behoorende, te weten, van 't groot Eiland Ceram, Boero, Amboina, Honimoa, Noessa-Laot, Oma, Manipa, Bonoa, Kelang...', Amsterdam 1724)

vond om dit belangrijke gebied goed te beschermen tegen dreigingen van buitenaf. De verdedigingswerken werden net als 'Vlissingen' vaak vernoemd naar een Nederlandse stad. Zo vinden we daar nog de forten Amersfoort, Amsterdam, Haarlem, Leiden en Rotterdam.

Blokhuis Middelburg

Ambon bestaat als het ware uit twee schiereilanden, Hlu en Letimor. Op de landengte tussen deze twee delen ligt de plaats Baguala, ook wel toepasselijk Paso

(passage) genoemd. Ter hoogte van dit strategische punt vinden we de resten van een zogeheten blokhuis. Een dergelijke sterkte werd opgericht op het punt waar men een doorgang, indien nodig, moest kunnen 'blokkeren'. Het was de bedoeling dat het blokhuis een beschermende rolging vervullen in verband met de aanleg

van een kanaal, dat – dwars door deze landengte – de waterverbinding moest worden tussen de binnenbaai van Ambon en de Golf van Baguala. Die doorgang kwam er niet vanwege voortdurende verzanding van de aan te leggen opening, maar mogelijk ook door de grote verzet van de plaatselijke bevolking.

Het blokhuis, hier ook wel waterkasteel geheten, werd in 1626 gemaakt en kreeg de identiteit Middelburg. Het bevatte aan de zijkant een halfronde toren. Kennelijk werd het jaren later in opdracht van gouverneur Robert Padbrugge gerenoveerd, want boven de poort lezen we 1686 en de naam Johannes van Vliet, een neef van de gouverneur.

Van Blokhuis Middelburg resteert alleen nog een vrij hoge muur.

Jaco Simons

Van de weg af

De winnaressen van de HKW-Cultuurfondsprijs 2014

Ze waren er toch wel een beetje beduusd van. Een paar jaar geleden al zetten ze hun activiteiten voor de Stichting Voetpaden Walcheren op een laag pitje, dus dat ze nu toch nog die Cultuurfondsprijs van de Heemkundige Kring Walcheren kregen uitgereikt verraste ze nogal. Ze zijn er uiteraard bijzonder verugd mee en tijdens ons gesprek laat het pioniersvuur af en toe weer aardig op.

Aagje Feldbrugge en Els van den Kerhof ontvangen me in de theekepel van De Griffioen in Middelburg. Els woont in het appartementencomplex De Griffioen en de bewoners mogen de koepel gebruiken voor bijzondere activiteiten. We zitten aan de Domburgse Watergang, misschien niet geheel toevallig aan het begin van de laatste wandelroute die Aagje en Els uitstippelden. Die werd in 2010 opengesteld. Aagje en Els hebben zich, samen met voorzitter Henk Koster, werkgroepsleden Piet de Meester en Pieter Porey en een flink aantal andere vrijwilligers, vanaf 1995 ingespannen voor de verwezenlijking van een wandelnetwerk op Walcheren, onder het motto: "Reizen te voet." "Het echte wandelen," benadrukken ze, "dus van de weg af, geen asfalt of tegelpaden." Wat dat betreft zijn ze streng in de leer. Wandelen is ongestoord genieten van de natuur, en daarbij hoort niet het geroek van motoren. Ook fietsers moeten uit de buurt blijven; voor hen zijn er andere voorzieningen. "Walcheren heeft een fijnmazig net van B-wegen", zegt Aagje. "Daarop is het heerlijk fietsen, maar als je door de velden wandelt of langs een watergang, dan pas beleef je de wildheid van het landschap, de stilte en de rust."

De benenwagen

Nog maar twee eeuwen geleden was het paard de snelste vorm om je mee te verplaatsen, maar slechts weinigen konden zich de luxe van een paard veroorloven. Er waren ook nauwelijks verharde wegen. De meeste mensen gingen te voet. Afstanden werden gemeten in uren of kwartieren gaans. Men liep over karrensporen, maar vaker nog over eeuwenoude paden die de dorpen met elkaar verbonden. Kerkenpaden waren de bekendste. Die waren ook 's winters begaanbaar in het dan doorgaans drassige binnenland van Walcheren. Tot aan de Tweede Wereldoorlog kende Walcheren heel veel van dat soort paden. Het pad waarlangs Arnhemse vissersvrouwen met hun waren naar de Middelburgse markt liepen, met het pontje over het kanaal, wordt ook nu nog weleens genoemd. Daar zijn ook nog mooie foto's van. Maar met de inundatie van 1944 en de naoorlogse her- en ruiwerkavelling zijn vrijwel al die paden verdwenen: weggespoeld, omgeploegd of bestraat. In dat opzicht is het Walcherse landschap zwaarder geteisterd dan dat van andere delen van Zeeland. Van de legendarische Tuin van Zeeland was niet veel meer over. Maar in de jaren zestig kwam er meer aandacht voor andere aspecten van het landschap dan de louter economische. Walcheren werd weer wat groener. Met de roep om onthaasting kwam er aan het eind van het millennium ook een ander soort toerist naar Zeeland, de ruimte- en stiltezoeker. En de landbouw veranderde. Er trad een nieuwe generatie boeren aan. Aagje en Els hebben eindeloos veel overlegd met boeren over wie land gewandeld zou gaan